

② (נאמר יצוק)

1 האנשים והנשים והטף. בש"ס פ"ק דהגיגה אמרינן. אנשים באו ללמוד. נשים לשמוע. טף למה באין. כדי ליתן שכר למביאייהו. קשה להבין שיהא מצוה שאין בה שום תועלת כ"א לקבל שכר. לכן נראה דודאי יש טעם למצוה זו. אף שהטעם אינו ידוע דהרבה מצות יש שאין טעמם ידוע רק שהקושיא היא שאין צריך לצוות על הטף. כיון דהאנשים ונשים עולין לארץ ודאי לא יניחו הטף בביתם דמי יטריח לזון הטף בביתם וממילא יקחו עמהם הטף כשילכו ולזה משני לכן אמרה התורה בלשון מצוה על הטף כדי שיקחו הטף מסוג המצוה ויקבלו שכר:

Sparks of Chasidus
 At first glance, the transfer of leadership from Moshe to Yehoshua represented a weakening of the strength of the Jewish people, as our Sages taught: "Moshe's face was like that of the sun. Yehoshua's face was like that of the moon" (Bava Basra 75a). If the Jewish people had merited to enter the Land of Israel under Moshe's leadership, the conquest would have been instant and miraculous. Under Yehoshua, however, the Jewish people were required to conquer the land within the confines of nature, with the tremendous courage and self-sacrifice which that involves.
 Nevertheless, Chasidic thought explains that this was not in fact a disadvantage, but to the contrary, it was for the overall good. The purpose of creation is to make, "a home for God in the lowest realms," i.e. by human effort within an everyday setting. Miracles are generally counterproductive to this goal, as they serve to impose spirituality on the world, rather than letting the "lowest realms" develop a spiritual sensitivity for themselves.
 So, ultimately, the non-miraculous entry into the land via Yehoshua fulfilled the purpose of Creation to a greater extent.
 (Based on Likutei Sichos vol. 9, p.56ff.)

ת"ד *מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (ב"ב) חסמא שהלכו לדקוביל פני' דזשע בפקיעין אמר להם מה החדשה בבית המדרש היום אמרו לו תלמידך אנו ומסךך אנו שותין אמר להם אף על פי כן א' אפשר לבית המדרש בלא חדוש *שבת של מי היתה שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל ומה דרש בה דקול את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהו אמר להם מרגלות היתה בידכם ובקשקשם לאברהם מכני י

③ ע"ה חש"ה
 ④ ק"ו יהוצ"ל

1 שהוא יקר מאד אללו יוקר, וקשה מה מלא דרשה זו חידוש קראה זו נחת רוח ושמה זו. ולפי האמור נחמה, דהא חיתא במשנה דאבות בשבח תלמידים של ריב"ז, שאמר על רבי יהושע אשרי עולדתו, ופירש רבינו עובדיה הכונה דמיוס שגולד לא הוליתו חמו מצית המדרש, כדי שלא יכנסו בלזניו אלא דברי תורה, ע"כ, וקשה מה תועלת הגיע לרבי יהושע מאותם דברי תורה שנגנשו בלזניו אחר שגולד, דעודנו קטן הרבה וזינו מרגיש בשום דבר, וראוי לומר בחנם טרחה חמו להביא עריסתו לבהמ"ד מעת שגולד, אך כפי הדרשא זו ערש ראב"ע דנשים באים לשמוע דיש להם תועלת, דאע"פ שאינם מבינים בדברים עכ"ל כיון דר"ת נכנסים בלזנים נשמתם קולטת בדברים הקדושים, ורק הטף שמפנים דעתם בדברים חילונים אין להם תועלת זו של קליטה, על כן נמלא גם ריב"ח כשהיה צבהמ"ד אחר שגולד, היה לו תועלת מאותם דברי תורה שנגנשו בלזניו שקלטה אותם נשמתו, יען כי הוא בלזניו זמן לא היה לו הרגשה בדברים חילונים, כי מלד גופו אין לו הרגשה בשום דבר, ולכך נפשו ודאי קולטת, דאינו כמו הטף שיש בהם דעת שלבס פונה אנה ואנה. ולכן ח"ל ריב"ח מרגלית אחת היתה לי בידכם, דרשה זו של ראב"ע נוגעת לי. וגם לספרים דלא גרסי לי, ג"כ יבא נכון, דהשביח דרשתו וקראה מרגלית, ושמה בה מפני שנוגעת אליו, דבזה נודע שיפה עשה חמו בדבר זה ולא טרחה בחנם, אלא היה לו תועלת בודאי ממה שנגנשו ד"ת בלזניו, אע"פ שלא היה לו עדיין שום הרגשה מלד גופו. ובני ידידי כה"ר יעקב גר"ו פירש, אנשים באים ללמוד הלכות ודרכות וטעמי תורה, נשים שאין להם השגה בזה הלימוד באים לשמוע דברי מוסר ויראה, שעל זה לא יפול לשון לימוד אלא שמיעה. עכ"ל גר"ו:

1 שם נשים באים לשמוע טף למה באים. קשה ממ"נ
 2 אם נשים מבינים הדרשה, נמלא הם בכלל האנשים שבאין ללמוד, ואם אינם מבינים ח"כ גם על הנשים יש לשאול למה באים, דשמיעה בלי הבנה מה תועלת יש בה. ונ"ל בס"ד דשמיעה לנשים אע"פ שאינם מבינים הדברים יש להם זה תועלת, דחיתא בזה"ק פרשת שלח לך, שראה אותו לדיק היכלות בג"ע שיושבים שם הנשים דוקא, ושם משתדלין הנשים בפקודי אורייתא ובטעמייהו, וחקרנו שם מגין לנשים בג"ע השגה בעסק התורה, מאחר שבעוה"ז אין עוסקים בתורה כלל. וביארנו שם כי בהיותם בעוה"ז ששומעין דברי תורה מאנשים הלומדין או מחכם הדורש בציבור, אע"פ שאין מבינים נשמתם קולטת אותם דברי תורה, ואז נכח אותה הקליטה שקלטה נפשם או כשילכו לב"ע ששם נפשם מתלבשת בגוף רוחני דיוקנא דהוה צהאי עלמא כנו', או יתעורר כח אותה הקליטה בד"ת בנפשם, ויעסקו בד"ת בג"ע, ונמלא השמועה בד"ת בעוה"ז אע"פ שאין מבינים בדברים יש בה תועלת, שתקלוט הנפש אותם דברי תורה, וכשהיו בג"ע ילאו אותם דברי תורה מן הכח לפועל, וילמדו שם בד"ת לימוד גלוי, וכל זה התועלת היא בנשים שמטיים אזנם לד"ת ששומעין בעוה"ז, אך הטף הבאים לדרשה אין מטיין חוץ לד"ת, אלא דעתם ולבם פונה לדברים חילונים, כאשר יודמן בראייתם שראוין בהיותם שם, ועי"כ אין נפשם קולטת מד"ת כלום, ולכן שאל למה באים, ואמר ליתן שכר למביאייהו:
 3 ובה יובן בס"ד לתוך דקדוק אחר במאמר זה, כמ"ס רבי יהושע מרגלית אחת היתה לי בידכם, דמשמע יש דרשה זו דבר הנוגע אליו, וקשה מה שייכות יש לרבי יהושע בדרשא זו, דקאמר היתה לי, דהגרסא צעין יעקב שהיא גרסא דתלמוד כ"י גרים לי, ואפילו לספרים דלא גרסי לי, ג"כ קשה דמשמע שראה בדבר זה דבר חידוש

כתוב בפרשת וילך⁶²⁴: "וחרה אפי בו כיום ההוא, ועובתים והסתרות פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר כיום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה", עכ"ד הכתוב. והקשו כל המפרשים⁶²⁵ — כיון שישראל התוודו על עוונם, שעל כי אין אלוך בקרבם מצאום כל זאת, למה יחרה אף ה', ויכפול עוד ההסתרה מהם, כדכתיב "ואנכי הסתר אסתיר" וכו'? וראיתי בספר "יד יוסף"⁶²⁶, להחכם ר' יוסף צרפתי ז"ל, שחי בשנת ש"ז, שאמר דבר טוב ונאה בזה: דהנה, מצינו גם כפרעה שעשה תשובה ואמר "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים"⁶²⁷, אבל לא ארכה לו התשובה אלא כל זמן שהמכה היתה מלקה אותו, וכשהיתה לו הרוחה חזר ונעשה פרעה הישן עד שהוכרח להלקותו שנית עוד ועוד. כן הוא גם אצלנו, אם התשובה היא רק "כיום ההוא" דוקא, בעוד שהצרה שוהה עלינו, וכשתעבור הצרה שוב יחזור למרתו הישנה — אז לא תהיה התשובה תשובה, ואדרבה יוסיף חרון אף ה', ח"ו. וזה שאמר הכתוב "ואמר ביום ההוא", דייקא "ביום ההוא" — כל זמן שהוא בצרה יתודה ויאמר "על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". אבל כשתעבור הצרה, לא יכיר זאת וישוב על קיאו, על כן "ואנכי הסתר אסתיר פני" וכו', עכ"ד ודפח"ח. וכמו כן, אם כשתעבור הצרה מאתנו נשכח את כל שעבר עלינו, ואת אשר נדרנו ונרננו לשוב לארץ מולדתינו, ונתפייס שוב להשאר פה — אז יעשן חרון אף ה' עלינו בהסתרה כפולה, כנ"ל. ועיין מה שכתבתי בסוף פרק שלישי בהשמטה, בזה*⁶²⁷ וה' יתן בלביע שנושב אליו כאמת ובלבב טהור, ולעבדו בלבב שלם בארץ ישראל בב"א.

סלס הגלים
שאה
כז עז

ערך חכמה
בחינת

זה היה תמיד הופעה א-לקית רוחנית, מלבד מקדש ראשון, ששרה עליהם הרוח, והיו נביאים ובני נביאים, ואסיפת בעלי חכמה והטהרה המוכשרים לזה, כאשר כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה¹⁵, והיה אורים ותומים¹⁶. אף במקדש שני אמרו ששם שואבים רוח הקודש²⁰, והיה גלוי אור א-לקי תמיד חופף, אשר לא ידעו הדור מלפנים. ומההנהגה של האומה בעניינים הומניים, כאשר היה המשפט מסור להם לדון להוראת שעה, שהשעה היה צריכה לכך²¹. לא כן בגולה, שנתמעט הקיבוץ והאסיפה בלימוד התורה, שמטעם זה אין רשות לשום בית דין לחדש דבר²², כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לספר משנה תורה, ואין שום חווה ונביא²³, ומחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים²⁴. כך היה דרכה של האומה, שכאשר יכנסו לארץ נכריה, יהיו אינם בני תורה, כאשר נדלדלו מן הצרות והגזירות והגירוש, ואח"כ יתעורר בהם רוח א-לקי השואף במ להשיבם למקור חוצבו מחצבת קדשם, ילמדו, ירביצו תורה, יעשו נפלאות, עד כי יעמוד קרן התורה על רומו ושיאו, הלא אין ביד הדור להוסיף מה, להתגדר נגד אבותם! מה יעשה חפץ האדם העשוי להתגדר ולחדש²⁵?!! יבקר ברעיון כוזב את אשר הנחילו אבותינו, ישער חדשות בשכוח מה היה לאומתו בהתגודדו בים התלאות, ויהיה מה. עוד מעט ישוב לאמר "שקר נחלו אבותינו", והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאורח רענן, יעזוב לימודי דתו, ללמוד לשונות לא לו, יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנא²⁶, יחשוב כי ברלין היא ירושלים, וכמקולקלים שבהם עשיתם כמתוקנים לא עשיתם²⁷. "ואל תשמח ישראל אל גיל בעמים" (הושע ט, א). אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו יניחהו לגוי מרחוק אשר לא למד לשוננו, ידע כי הוא גר, לשוננו שפת קדשנו, ולשונות זרים כלבוש יחלוף, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו נוחמי נביאי ה', אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים. ובטלטולו ישכח תורתו, עומקה ופולפולה, ושם יגזע מעט, יתעורר ברגש קודש, ובניו יוסיפו אומץ, ובחוריו יעשו

ועתה מעת היות ישראל בגויים, ברבות השנים, אשר לא האמינו כל יושבי תבל כי יתקיימו באופן נפלא אשר לא ישער מחשבת אדם משכיל, היודע קורות הימים והמצולות אשר שטפו באלפי שנים על עם המעט והרפה כח וחדל אונים [אשר זה לבד גם כן מופת נפלא וגדול על קיום האומה למטרה נשגבה א-לקית, אשר נתנבאו עליה הקדמונים]. הנה דרך ההשגחה כל ינחו משך שנים קרוב למאה או מאתיים. ואחר זה יקום רוח סערה, ויפוז המון גלוי, וכלה יבלה יהרוס ישטוף לא יחמול, עד כי נפזרים בדודים, ירוצו יברחו למקום רחוק, ושם יתאחדו, יהיו לגוי, יוגדל תורתם; חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כה זה מקום מחצבתו, כל יצפה לישועת ה' הרוחניות בזמן המיועד. שם יבא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש: — "יהודי אתה ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת!" ככה יחליף מצב הישראלי וקיומו בעמם, כאשר עין המשכיל יראה בספר דברי הימים. וזה לשתי סיבות¹⁵: — לקיום הדת האמיתי וטהרתו, ולקיום האומה. כי כאשר ינחו ישראל בעמים יפריח ויגדל תורתו ופולפולו, ובניו יעשו חיל, יתגדרו נגד אבותיהם, כי ככה חפץ האדם אשר האחרון יחדש יוסיף אומץ מה שהיה נעלם מדור הישן. וזה בחכמות האנושית, אשר מקורן מחצבת שכל האנושי, והנסיון בזה יתגדרו האחרונים יוסיפו אומץ, כאשר עינינו רואות בכל דור¹⁶. לא כן הדת הא-לוקי הניתן מן השמים, ומקורו לא על ארץ חוצב. הלא אם היה בארץ ישראל מלפנים, הלא היה להם להתגדר בתיקון האומה כל אחד לפי דורו — בית דין הגדול היה יכול לבטל את דברי בית דין הקודם. ומה שנדרש ב"ג מידות, אף בית דין קטן היה יכול להראות אופן הישר בעיניהם. וראה ביום הכיפורים לענין שעורים מה שאמרו, שבדיני נפשות הוא כל אחד כפי הסכם חכמי דורו איזה שעור קצוב, יעויין שם¹⁷. ומלבד

2

שירה זמרה

"ועתה" כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיכם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (דברים לא, יט).

התורה נקראת בפסוק זה פעמיים בשם שירה. כן נקראת התורה עוד שלוש פעמים "שירה" בהמשך פי וילך: "והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד וגו'". וכן "ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל" וכן "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם".

ורבים תמהים, שהרי הגמרא במס' סנהדרין (לה) אומרת: מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה "זמירות", שנאמר "זמירות היו לי חוקך בבית מגורי" (תהילים קיט). אייל הקב"ה, דברי תורה שכתוב בהן "התעייף עיניך בו ואיננו" (משלי כג) אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, שנאמר: "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז), והוא אתייה בעגלתא. וכן נאמר (סנהדרין קא): הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפני עשאוני בניך ככינור שמנגנים בו לצים?

ואפשר לומר כי שירה היא לא זמרה, וזמרה איננה שירה. כשאומרים "זמרה" הכוונה לענין החיצוני שיש לעשות כדי שהזמירה תישמע, לשם כך יש לזמר בפה, להוסיף כלי נגינה, להוסיף זמרים ומקהלה, וכך תישמע לכל "הזמרה". וכך מצינו בתהילים (לג): "הודו לה' בכינור בנבל עשור זמרו לו". ובתהילים (פא): "שאו זמרה ותנו תוף כינור נעים עם נבלי". וכן בתהילים (צח) "זמרו לה' בכינור, בכינור וקול זמרה".

לעומת זה "השירה" מורה על החלק הרוחני שבזמירה, על החלק של הנשמה שבשירה, אותה נשמה שמתרוממת ומתעלה בשירה, אותה שירה עליה אמרו דורשי רשומות כי עולם השירה נמצא ליד עולם התשובה, כי ע"י החלק הרוחני שבשירה יכול אדם גם להגיע לתשובה, ולהגיע למעלות של קדושה וטהרה, ולשאר מעלות נעלות ונשגבות. השירה יוצאת מתוך הלב, מתוך הנשמה, מתוך העצמיות של האדם השר שבשירה הוא נותן את נשמתו ואת ה"לכם" שבתוכו.

וזהו מה שאנו אומרים בליל הסדר "לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלה: הוציאנו מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, מאבל ליו"ט, ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו שירה חדשה וכו'". זוהי השירה שמבטאת את הנשמה ואת כל הפנימיות שלנו כדי להביע במקצת את תודתנו לבורא העולם. וכך בהמשך שם: "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשינו". וכל אלה בודאי שאין כוונתם שניתן לקב"ה מזמרתינו, לא מתכוונים אנו לומר זמרה לתודה וברכה, אך מתכוונים אנו לשיר שירה חדשה המבטאת את הנשמה ואת הלב כדי להודות ולשבח.

דוד המלך נכשל לקרוא לתורה בשם "זמירות", ומפרש"י (שם בסוטה): "זמירות היו לי חוקך בבית מגורי - הייתי משתעשע בחוקך והיו לי זמירות לשעשועי". ומרחיב לבאר שם המהרש"א: "כי הזמר הוא בפיו של אדם לפי שעה, אבל דברי תורה הם צריכים למידות שלא ימושו מפיו". כלומר, הזמירה שהיא חיצונית מבטאת רק את אותו רגע של זמרה, אך דברי תורה שנקראו "שירה" הם עמוקים הרבה יותר, וגם אחר זמן רב עוד נשאר הרושם של השירה, אותו רושם פנימי רוחני של הנשמה אשר בקרבינו.

אם נשים לב, בכל מקום שמזכירה התורה את השירה הזאת כמו בפרשת וילך שהזכרנו, מפרש שם בתרגום אונקלוס "תושבחתא", כלומר, אין זו שירה של זמרה, אין זה רק דבר חיצוני גרידא, זו "שירה" של שבת, שירה היוצאת מבפנים, כי התורה היא כולה שיר ושבתה, הלל לקב"ה. והרי ע"י לימוד התורה אדם רוכש לעצמו לא רק ידיעת התורה אלא רוכש לעצמו גם יראת שמים, קדושה וטהרה, וזהו חלק "השירה" של התורה. וזה מה שאומרת התורה "והיה כי תמצאנה רעות רבות וצרות, וענתה השירה הזאת לפניו לעד וגו'", כלומר, בזמן הצרות והרעות שיתרחשו בעולם, התורה תשמש לנו לחיזוק באמונה ובבטחון בבורא העולם, התורה הזאת תהיה לנו לשירה פנימית, לחיזוק הנשמה, ולהתחזקות רוחנית. כך גם בעת פטירתו של משה רבינו היה צער גדול וכבד לעם ישראל, וכולם תמהו שאלו "מה יהיה", איך יסתדרו ללא מנהיגם הגדול משה רבינו. ולכן נאמר "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם", בעת קשה כזו יש לשמוע וללמוד את "השירה" של התורה, את החלק המחזק את הלבבות השבורים.

(7)
ה' א"ת
ה' א"ת

16

2

24

2

36

41

46

51

1
בזה נבין ענין נוסף. הגמרא במס' סנהדרין (כא) אומרת: "אמר רבא, אעפ"י שהניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". וכותב בעל "תורה תמימה": "המפרשים פירשו בטעם הדרשה "לכם משלכם" כמו בעלמא, אבל באמת אין סברא כלל שירושת אבות לא תהא נקראת משלכם, הלא בודאי הירש "אתרוג" שגם עליו נאמר "ולקחתם לכם" ודרשגן לכם משלכם - יוצא בו ונקרא אצל הירש משלכם".

6
אבל באמת נראה לי לפרש שכאן כוונת ה"לכם" היא שונה מכל המקומות והמצוות שהתורה ציינה את ה"לכם". משום שהתורה היא שירה, היא ענין פנימי שבנשמה, התורה - השירה צריכה לבטא את החלק שלכם בה, שאתם חלק ממנה מתורתינו הקדושה, ואין אלו שני דברים שונים, שהרי קוב"ה אורייתא וישראל - חד הוא. וזוהי כוונת התורה לומר "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו'", השירה הזאת תהא חלק משלכם, תהיו אתם חלק מאותה שירה של תורה. ואשר על כן אין אדם יוצא בתורה שבאה לו בירושה, אלא כל אדם צריך לשיר את השירה הפנימית הזאת בעצמו, כל אדם חייב להיות חלק מהתורה כמו שהתורה היא חלק מכל אדם.

11
לפי"ז יובן מה שמובא במסכת סופרים (א, ז): "מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית, והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צורכה". ויש להבין מה ענין תרגום התורה למעשה העגל. ועוד, הרי נאמר בפרשת דברים (א, ה): "הואיל משה באר את התורה הזאת", ומפרש"י שם: "בשבעים לשון פירשה להם", הרי שלא ראה משה שום חסרון בתרגום.

16
ולפי מה שהסברנו יובן ענין זה גם כן, משום שהתורה איננה רק דינים והלכות עם רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, התורה היא "שירה", פנימיות התורה המעניקה ללומדה קדושה וטהרה מעבר לדיעת התורה. שירה כזו אי אפשר בשום פנים לתרגם, משום שהתורה צריכה להימסר על כל מה שהיא מכילה כולל השירה שבתורה, ופנימיותה של התורה לא ניתנת לתרגום. אבל כאשר משה רבינו באר את התורה בשבעים לשון, הוא העביר את התורה כפי שהיא צריכה להימסר ולעבור מדור לדור, אותה תורה שהוא קיבלה בסיני. ואשר על כן כאשר נאלצו אותם זקנים לתרגם את התורה ליוונית, היה אותו יום קשה כיום שנעשה בו העגל, משום שמתרגום מילולי כזה ללא פנימיות התורה, ללא הנשמה - נשמת התורה, תורה כזו אינה התורה שניתנה בסיני, זו תורה אחרת. וראה עוד בספר "מנחם ציון" עה"ת.

4
26
כי אנכי ידעתי את מריך... הן בעדני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ד' ואף כי אחרי מותי (לא, כז)
1
וע"פ פשוטו קשה להבין דאיך הוא בטוח כי ח"ו יהיו ממרים לאחר מותו וכי ניטלה הבחירה מהם וגם צריך לדעת לאיזה צורך אמר להם זאת. ובספורנו ביאר דעיקר בא לבאר להם כי בשירת האזינו שהוא מתחיל כעת הוא יתנבא על כל העתיד הבא עליהם וע"כ הוא כולל גם עת שיהיו ממרים ומ"מ אין להם לעזוב את בטחונה בו כנ"ל. אבל המעיין בתרגום יונתן יראה דלמד את הכתוב בתור ק"ו ומה כשאני בחיים עמכם הייתם ממרים כ"ש לאחר מותי. וצריך באור הק"ו. ושמעתי פעם פירוש מחודד דהק"ו הוא רמז למעשה העגל דהיינו ומה כשרק נדמה לכם כאילו אני מת כבר עשיתם את העגל כשמשה רק בושש לבוא א"כ כל שכן כשהוא מת באמת. ודפח"ח. אבל עדין צ"ב מטרת אותו נביאות או ק"ו, וי"ל דהנה באותו יום כבר הכירו שינוי בהנהגת כלל ישראל דלעולם הי' משה משתמש בחצוצרות כדי להקהיל את העם אליו כמבואר בפרשת בהעלתך וכאן הוצרך משה לצוות להקהילו אלי את כל זקני שבטיכם וכו' ופרש"י דלא השליט את יהושע על החצוצרות וגם הוא לא השתמש בהם באותו היום כי אין שלטון ביום המות עיין רש"י א"כ רואים הכל כי משתנה סדר ההנהגה ממה ליהושע וכבר דברנו כמה פעמים דזהו חילוק מתורה שבכתב לתורה שבע"פ דמשה מוריד תורה מן השמים ויהושע מנחיל את הארץ ומקרב את ישראל לשמים ע"י עבודתם ורמזו חז"ל בזה לחילוק של

6
פני חמה לפני לבנה וזהו שהזהיר אותם משה דכל ימי חייו ראו במו עיניהם איך שהיתה ההנהגה בגלוי ועל כל חטא ועון ונטי' מן הדרך הישר בא העונש תיכף או לכה"פ הי' מי שעוררם לסטי' מן דרך הישר אבל אחרי מותי מתחיל הנהגה אחרת שיתכן שנדמה לאדם כי לא עשה שום עולה

4

כיון שלא בא עונשה בצדה ועל הנהגה כזו שייך לומר ק"ו הן כשהי' הכל גלוי לפניהם ממרים הייתם כ"ש עכשיו דיסתר איש במסתרים ויחשוב שלא יראנו ד' ח"ו עאכו"כ, ולכן צריכים לעדות השמים וארץ דיכירו וידעו כי גם עולם הטבע תלוי הכל בשמירת תורה ומצות וכפרש"י דיד העדים תהי' בהם בראשונה.

תשובת הבינונים בעשי"ת

א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן: שלשה ספרים נפתחים בר"ה אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"פ, זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה (ר"ה טז):

הרמב"ם מבאר דברי הגמ' דבינונים אם זכו נכתבין לחיים, היינו זכו ועשו תשובה. וזה לשונו בפ"ג מהל' תשובה ה"ג: והבינוני תולין לו עד יוהכ"פ, אם עשה תשובה נכתב לחיים, ואם לאו נכתב למיתה עכ"ל.

הגר"י בלור זצ"ל (כוכבי אור סי' ה) תמה על דברי הרמב"ם דלפי מושכל ראשון ייפלא מאוד. שהרי בינוני הוא מי שמעשיו שקולין מחצה על מחצה - מחצה זכויות ומחצה עוונות. נמצא כי אין חסר לו רק מצוה אחת להכריע כף הזכויות על העוונות, וא"כ אף אם לא יעשה תשובה כלל יוכל לזכות בדין בנקל, כי עלידי מצוה אחת שיעשה להכריע כף הזכויות הרי הוא נמצא צדיק ונחתם לחיים. וכן מבואר בגמ' (קידושין מ:): "ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות". ועיי"ש בפרש"י ד"ה לפי יראה אדם עצמו כאילו שקול... וכאילו מעשיו שקולים מחצה על מחצה. עשה מצוה אחת נמצאו זכויותי מכריעין ונמצא צדיק" עכ"ל. נמצא כי הבינוני במצוה אחת שיעשה מכריע כף הזכויות ונמצא צדיק.

ותירץ, דמלבד הדין והחשבון של האדם על עוונותיו ופשעיו, הנה נוסף על חטאיו עוון מניעת התשובה אשר לא יתן אל לבו לשוב אל ה' ית"ש מכל חטאיו אשר חטא... ולזאת הנה הבינוני שגמר דינו הוא כיוכ"פ, אם לא יעשה תשובה, לא תועיל לו מה שיוסיף מצוה אחת להכריע כף הזכויות, כי לעומת זה הנה העוון הגדול של מניעת התשובה ביום הזה, הוא מכריע את כף העוונות ומי יודע עד כמה תכבד משקלו, נגד כמה וכמה מצוות באין מספר, הוא מש"כ הר"מ והבינוני תולין אותו עד יוהכ"פ, אם עשה תשובה נחתם לחיים... עכת"ד.

ועדיין הדבר צריך ביאור, דלדבריו המימרא דר' כרוספדאי בינונים תלויים... נשנית דווקא במעט אנשים שמשקל זכויותיהם ועוונותיהם שקול, ורק עבורם ניתנו עשי"ת. ואם כי משקל זה אינו לפי תפישתנו, כדברי הר"מ פ"ג מהל' תשובה ה"ב, "ואין שוקלין אלא בדעתו של א"ל דעות והוא היודע היאך עורכים הזכויות כנגד העוונות" - מ"מ מועטים הם.

(10) סע
טו
ספס
ח"ק
גזא צ"ק

3 | הבינוני מודרך במעשיו עלידי שני היצרים

"ריה"ג אומר: צדיקים יצר טוב שופטן, שנאמר: וליבי חלל בקרבי. רשעים יצר הרע שופטן, שנאמר: נאם פשע לרשע בקרב ליבי אין אלוקים לנגד עיניו. בינונים זה וזה שופטן, שנאמר: יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו. אמר רבא כגון אנו בינונים, אמר ליה אביי לא שביק מר חיי לכל בריה. רש"י: אם אחה מן הבינונים אין לך צדיק גמור בעולם. ואמר רבא לא איברי עלמא אלא לרשיעי גמורי. רש"י: העוה"ז, שאין להם בעוה"ב כלום או לצדיקי גמורי. רש"י: העוה"ב שאין להם בעוה"ז כלום אמר רבא לידע איניש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו" (ברכות סא:).

הגר"א בביאורי אגדות מבאר דברי הגמ' וז"ל: צדיקים יצ"ט שופטן, ר"ל מנהיגן, ורצה לומר שכל מחשבה ועצה הכל ממנו. וברשעים להיפך, ובינונים מזה ומזה. וז"ש לידע איניש בנפשיה כי אם אינו צדיק גמור שלא ילך אחר עצתו. וז"ש כגון אנו, וז"ש לא איברי עלמא... כי מעשה בראשית הכל טוב מאד, שגם היצר הרע מסייע בצדיקים, ועיקר עבודתו בו כידוע. ולרשעים שהיצה"ר שופטן יש להם עוה"ז. אבל בינוני יש לו מלחמה ואוי לו מיצרו. ואמר יעמוד לימין כי הש"י עזרו, וכמ"ש כי מימיני בל אמוט, ולכן שויתי ה' עכ"ל.

ביאור דברי הגר"א: הצדיקים שיצה"ט מנהיגן, טוב להם בעוה"ז, כי אינם מונהגים אלא על ידו, וגם כאשר נלחם בהם היצה"ר מכריעים אותם. והרשעים שמונהגים רק עלידי יצה"ר גם להם טוב בעוה"ז. אמנם הבינוני מונהג עלידי שני היצרים, ולא רק מעשיו הרעים מודרכים עלידי עצת היצה"ר, אלא אפי' במעשה מצוה משתתפים עמו יצה"ט ויצה"ר בנתינת העצה לקיים המצוה. כגון: בקניית אתרוג מהודר, שהיצה"ט מכוונו לקנות אתרוג מהודר כדי לקיים את המצוה

36

51

(5)

בהידור, ואילו היצה"ר מכוונו כדי להתפאר בפני בני ביתו וידידיו באתרוגו המהודר.

לפי"ז נשכיל להבין את דברי הרמב"ם, דהבינוני שגמר דינו ביוכ"פ, אינו אדם שזכויותיו ועוונותיו שקולים כדוגמת הגמ' (קידושין מ:): שהבאנו דלעולם יראה אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב, שיראה כאילו מעשיו שקולים מחצה על מחצה. אלא כוונת הדברים לבינוני כפי שביאר הגר"א את הגמ' בברכות, בינונים זה וזה שופטן. שבכל מעשה ומעשה מעורבים שני יצרים, והחובה המוטלת על הבינוני להתעלות ממדרגתו ולשנות את כיוון חייו לאופן ששאיפותיו ורצונותיו כולם יהיו מודרכים אך ורק בעצת היצ"ט. ולזה לא תועיל הוספת מצוה אחת, אלא רק עשיית תשובה. והן הן דברי הר"מ שכתב: "אם עשה תשובה נחתם לחיים". וכך אפשר לבאר דברי הר"מ שכתב (בפ"ב מהל' תשובה ה"ד) "מדרכי התשובה וכו' ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו, כלומר, אני אחר" - לחיות כאדם אחר וזה עלידי עשיית תשובה שבכך הופך את שאיפות חייו להיות מודרכים על פי היצ"ט.

(12)
עמ

שבת תשובה שני שמות לה - יש אומרים וכותבים "תשובה", ויש מנסחים "שובה" בלא תיו, ויש הבדל ביניהם, "שבת תשובה" פירושו שבת של תשובה, והמילה 'תשובה' מתארת את עיצומו של יום השבת, כדרך שאתה אומר 'עשרת ימי תשובה'. ו"שובה" אינו תואר בהעצם, אלא סימן, זו המילה הראשונה של הפטרת היום, כדרך שאתה אומר "שבת חזון", שאין 'חזון' תואר לשבת זו אלא שבת שקוראים בה הפטרת "חזון", וכן בקריאת שמות פרשיות השבוע, כמו פרשת "וילך" שאין המילה 'וילך' מתארת כלום את השבת אלא שקוראים בשבת זו פרשת "וילך", ואף כאן כך, שבת שמפטירים בה "שובה ישראל". יוצא, שאם לא במישרין הרי סוף סוף ברמז יש גם בשם "שובה" הקשר של שבת זו לתשובה. כל תוכן ההפטרה של "שובה" הרי הוא התעוררות לתשובה, ואם מפטירים בשבת זו הפטרה זו סימן שיש לה ענין להשבת.

(13)

עמ"כ
תולדות צ"מ

באמת אמרו, כל שבת יש לה ענין לתשובה. וכתוב בספרים כי "שבת" אותיות של "תשב", תעשה תשובה, ועוד "תשב אנוש עד דבא ותאמר קובי בני אדם". והנה מעיקרי התשובה הוא היודי, "התודו את חטאתם אשר עשו", ובשבת הרי אין מתוודים ואף אסור לומר וידוים בשבת, מהו איפוא מצב התשובה של שבת?

בינמא שנינו: עבירות שהתוודה עליהן יום הכיפורים זה לא יתוודה עליהן יום הכיפורים אחר, ואם שנה בהן צריך להתוודות עליהן יום הכיפורים אחר. והדבר יפלא, אם חזר ועשה במשך השנה עוד הפעם העבירה, פשיטא שצריך להתוודות עליהן שוב, ולו היא שבשנה שעברה לא חטא כלל בעבירה זו הרי צריך להתוודות על עבירת שנה זו, ומאי קא משמע לך? אבל כוונת הדברים היא, שאם חזר וחטא בעבירה זו עצמה עוד פעם, צריך להתוודות אף על החטא של השנה שעברה עוד הפעם, כי הרי זה סימן שביום הכיפורים שעבר לא עשה תשובה כהלכתה, שאילו שב בכל ליבו לא היה חוטא בעבירה זו עוד הפעם, וכדברי הרמב"ם בהלכות תשובה: "ומה היא התשובה וכי? ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא".

כיוצא בדבר שנינו בהשבת אבידה: "החזירה וברחה החזירה וברחה, אפילו ארבעה וחמישה פעמים, חייב להחזירה, שנאמר 'השב תשיבם'". ובגמרא שם: "השב תשיבם, אפילו מאה פעמים". אף כאן ישאל: למה צריך לימוד מיוחד על כך, וכי בשביל שפעם אחת קיים המצוה ייפטר מלקיימה שוב? והרי אם חזרה וברחה יש כאן אבידה חדשה. ואף כאן עלינו לומר, שהכוונה שחייב להשיבה מחמת האבידה הראשונה, שכיון שברחה עדיין לא נגמרה ההשבה הראשונה. וכעין שאמרו: "דאנקטינהו נזרא ברייתא", ופירש רשב"ם "התחילה לברוח". ולכן, אפילו זקן ואינה לפי כבודו, אם הכישה במקל והתחיל בהשבה חייב בה. והבדל יש בין אם החיוב מחמת האבידה הקודמת או בתורת אבידה חדשה. שכן מי שראה את האבידה ועבר עליה ולא נטלה, אינו עובר אלא על הלאו של "לא תוכל להתעלם" בלבד, ועל העשה של "השב תשיבם" אינו עובר. אבל אם נטלה, עובר משום "השב תשיבם", כמבואר בבבא מציעא. נמצא, שאם נחייבו משום אבידה חדשה לא יעבור על העשה אם לא נטלה, ולכן למדנו מ"השב" - אפילו מאה פעמים, שעובר משום האבידה הראשונה שכבר התחיל בהשבתה ויש עליו

(6)

1
וראיה לדבר שהכוונה כאן על גמר השבת אבידה ראשונה, שכן בחולין¹⁹ הקשו: למה בכיסוי הדם אם כסוה ונתגלה פטור מלכסות, ובהשבת אבידה החזירה וברחה חייב? ותירצו: שבכיסוי הדם יש לימוד מיוחד שפטור. ואם נאמר, שבהשבת אבידה החיוב הוא על האבידה החדשה, אין כל הדמיון לכיסוי הדם מובן כלל, הרי בכיסוי הדם אין כאן אלא שחיטה אחת וזו כבר כיסה, ואין כאן חיוב חדש שהרי לא שחט עוד פעם, ואילו באבידה הרי נאבדה מחדש. ומוכת, איפוא, שגם בהשבת אבידה מחייבים אותו על האבידה הראשונה, והרי זה דומה באמת לכיסוי הדם.

2
ודוגמא זו של תשובה כשחזר ועבר, להשבת אבידה כשחזרה ונאבדה, אינה דוגמא חיצונית בלבד אלא קשר פנימי ביניהם. מצות תשובה היא מעין השבת אבידה. "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּכְאֹ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם"¹¹. השופר הרי הוא מעורר לתשובה, וכדברי הרמב"ם "אף על פי שתקיעת שופר בראש

16
השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה" וכו'.¹² "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"¹³. ושופר זה בא להשיב את האובדים והנדחים (אף "נדחים" הזכרו בהשבת אבידה: "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים" וגו').¹⁴ "תעיתי כשה אבד בקש עבדך"¹⁵. ישראל נמשלים בכתובים לשה: "ואתן צאני צאן מרעיית אדם אתם"¹⁶, "ילו אנחנו עמו וצאן מרעיתו"¹⁷. ויש אשר "שה פזורה ישראל"¹⁸, היא פזורה ומופדרת בקצוי ארץ, לאו דוקא במובן הפיסי אלא במובן המוסרי. הרעיונות והמחשבות והמוח והשכל, כולם פזורים ומפורדים בכל מיני טרדות ודאגות וצרכים חומריים של היתור ושל איטור. ופיזור זה זקוק להשבה, השבת כל הרצונות והמחשבות למקורם לקדושה. וכדרך שאמר הבעש"ט על "ונפוצותינו בנס מירכתי ארץ", שהכונה על כינוס המחשבות של האדם, שכן על קיבוץ גלויות ממש נאמר קודם: "וקרב פזורינו מבין הגוים". "תעיתי כשה אבד" אבל "בקש עבדך", ובגמרא: "כאבידה המתבקשת"¹⁹.

31
וזהי התשובה של שבת. בששת ימי החול האדם הוא מפוזר ומפורד במחשבותיו ורעיונותיו בירכתי תבל, וכשמגיע יום השבת עליו לראות "כאילו כל מלאכתך עשויה"²⁰, כאילו נגמרו כל עניניו ומעשיו, והוא מחזיר את כל מחשבותיו לשורשם. "עלת שבת בשבתו"²¹, האדם עולה למעלה ומעלה עמו כל הניצוצות של נפשו שנאבדו ונדרחו בימות החול. אמנם יש אשר גם בכל יום בשעת התפילה הוא מתעלה מעל המונם של החיים החומריים, אבל "עלת שבת בשבתו" היא "על-עלת התמיד", למעלה ממנה ועולה עליה. ואמנם בששת ימי החול הבאים, יתכן והאדם שוב אובד ונידח במצולות העולם החומרי על קרבו ועל כרעיו ועל פרשו, אבל — החזירה וברחה החזירה וברחה חייב להשיב. 'השב תשיבם' אפילו מאה פעמים". בכל שבת ושבת צריך עוד הפעם להשיב הנידחים, עד אשר סוף סוף לא ידח ממנו נידח, ויבוא לידי השבה גמרה.

41
והשבת אבידה בשבת יש גם בעולם בכלל. "כי כאשר ירד הגשם

46
והשילג מן השמים ושמה לא ישוב, כי אם ירוה את הארץ והולידה והצמיחה, ונתן זרע לזרע ולחם לאכל. כן יהיה דברי אשר יצא מפי, לא ישוב אלי ריקם, כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי"²². דבר אשר יצא מפי הוא "בדבר ד' שמים נעשו"²³. האותיות של בעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, אותיות אלו מפוזרות ומפורדות בכל העולם, והן נאבדות, כלומר נעלמות ונסתרות, כי "החשך יכסה ארץ וערפל לאמים"²⁴, בשבת הן עולות ומתגלות. אבל "לא ישוב אלי ריקם", מי שטרח בערב שבת הוא שיאכל בשבת²⁵, אבל "לא... ריקם", אלא "אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי" או ישוב אלי, אבל לא ריקם.

(14)
me

(7)

1 וכשם שיש תשובה ממטה למעלה, כך יש מלמעלה למטה, "שובו
אלי וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם"²⁶, "שובו אלי" בשבתות בכלל ובשבת תשובה
בפרט, שבשבת תשובה מתקנים את כל שבתות השנה, "וְאֶשׁוּבָה
אֵלֵיכֶם". וכשם שתשובה שלנו היא לא ריקנית, "לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם",
כך התשובה של "וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם" מלמעלה למטה היא בדרך של
"לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם", לא ריקם אלא בתוספתו של הקדוש־ברוך־הוא
המרובה על העיקר, בתוספת של כל אותם הדברים שאנו מבקשים
עליהם בעשרת ימי תשובה, ו"בספר חיים ברכה ושלוש" וכו'. לא ריקם
אלא בידו המלאה והפתוחה, הקדושה והרחבה.

15
ע

8